

RAQAMLI SAVODXONLIK NIMA VA NEGA U BUGUNGI KUNDA MUHIM?

WHAT IS DIGITAL LITERACY AND WHY IS IT IMPORTANT TODAY?

ЧТО ТАКОЕ ЦИФРОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ И ПОЧЕМУ ОНА ВАЖНА СЕГОДНЯ?

Farg'ona Davlat Universiteti

Chet tillari fakulteti

Filologiya va tillarni o'qitish: ingliz tili yo'nalishi

1-kurs, 24.111- guruh talabasi

Qosimjonova Difuza Hojiakbar qizi

Ilmiy rahbar: Toshboltayev Faxriddin O'rinboyevich

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli savodxonlik tushunchasi, uning asosiy tarkibiy qismlari va zamonaviy jamiyatdagi roli yoritib berilgan. Raqamli savodxonlik axborotni izlash, tahlil qilish, tanqidiy baholash va xavfsiz foydalanish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Shuningdek, maqolada raqamli savodxonlikning ta'lim, iqtisodiyot va kundalik hayotdagi ahamiyati hamda uni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari tahlil qilingan.

Abstract: This article explores the concept of digital literacy, its main components, and its role in modern society. Digital literacy encompasses skills in searching, analyzing, critically evaluating, and safely using information. The paper also analyzes the importance of digital literacy in education, the economy, and everyday life, as well as current trends in its development.

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие цифровой грамотности, её основные компоненты и роль в современном обществе. Цифровая грамотность включает в себя навыки поиска, анализа, критической оценки и безопасного использования информации. Также в статье анализируется значение цифровой

грамотности в образовании, экономике и повседневной жизни, а также современные тенденции её развития.

Kalit so'zlar. Raqamli savodxonlik, Raqamli kompetensiyalar, Axborot texnologiyalari, Internet madaniyati, Onlayn xavfsizlik.

Keywords. Digital literacy, Digital competencies, Information technologies, Internet culture, Online safety.

Ключевые слова. Цифровая грамотность, Цифровые компетенции, Информационные технологии, Культура интернета, Онлайн-безопасность.

Kirish.

So'nggi o'n yilliklar ichida texnologik inqilob insoniyat hayot tarzini tubdan o'zgartirdi. Ish, ta'lim, sog'liqni saqlash, moliya, xizmat ko'rsatish va hatto ijtimoiy munosabatlar raqamli muhitga o'ta boshladi. Jahon bankining 2021 yildagi ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining 60 foizidan ortig'i internetdan foydalanmoqda va bu ko'rsatkich yil sayin oshmoqda. Biroq internet va texnologiyalar mavjudligi ularni to'g'ri ishlata olishni anglatmaydi. Shu bois, raqamli savodxonlik tushunchasi zamonaviy dunyoning asosiy kompetensiyasiga aylandi.

Raqamli savodxonlikning keng talqini

Raqamli savodxonlik bu — axborotni raqamli vositalar orqali topish, tahlil qilish, yaratish, baholash va ulashish hamda ularni xavfsiz va axloqan to'g'ri bajarish qobiliyatidir.

Bu ko'nikma quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Axborot savodxonligi: axborotni izlash, tanqidiy tahlil qilish, manbani baholash.
2. Media savodxonlik: soxta xabarlar (fake news), propaganda va manipulyatsiyani aniqlay olish.

3. Kiberxavfsizlik: parollarni boshqarish, fishingdan himoyalash, shaxsiy ma'lumotlarni asrash.

4. Raqamli madaniyat: onlayn muloqot etikasi, intellektual mulk huquqlari, raqamli iz (digital footprint).

5. Texnik ko'nikmalar: ofis dasturlari, ma'lumotlar bazasi, dasturlash, sun'iy intellekt va AI vositalaridan foydalanish.

UNESCO tomonidan 2023-yilda taklif etilgan "Raqamli savodxonlik indikatorlari"ga ko'ra, bu tushuncha shaxsning fuqarolik faoliyatidan tortib, mehnat bozoridagi raqobatbardoshligigacha ta'sir qiladi.

Raqamli savodxonliksiz jamiyat qanday muammolarga duch keladi?

1. Axborot ifloslanishi: Soxta yangiliklar va noto'g'ri ma'lumotlar ijtimoiy muvozanatni buzadi.

2. Kiberjinoyatlar osonlashadi: Savodsiz foydalanuvchilar kiberfiribgarlar nishoniga aylanadi.

3. Demokratik institutlar zaiflashadi: Manipulatsiya va noto'g'ri xabarlariga asoslangan qarorlar ijtimoiy adolatga putur yetkazadi.

4. Raqamli tengsizlik kuchayadi: Texnologiyaga ega bo'lish, ammo undan foydalana olmaslik ijtimoiy sinflar orasidagi tafovutni kuchaytiradi.

5. Kognitiv yuk ortadi: Axborotning ortiqcha oqimi inson psixologiyasiga bosim o'tkazadi (infoxolizm).

Dunyo tajribasi: qanday yondashuvlar mavjud?

- Estoniya: Raqamli davlat modelini ishlab chiqib, maktab o'quvchilariga dasturlashni 1-sinfdan o'rgatmoqda.

- Finlyandiya: Fake news'ga qarshi kurashish uchun "Fact-checking for kids" loyihasini joriy etgan.

- Singapur: Har bir fuqaro uchun “Digital Readiness Index” ishlab chiqilgan va shunga mos dasturlar taklif qilinadi.

- Hindiston: “Digital India” tashabbusi doirasida 1 milliarddan ortiq odam raqamli xizmatlar bilan qamrab olingan.

O‘zbekiston sharoitida raqamli savodxonlikning dolzarbligi

O‘zbekiston hukumati 2030-yilgacha raqamli transformatsiya strategiyasini ishlab chiqqan. Biroq amaliyotda ko‘plab muammolar mavjud:

- Internetdan foydalanuvchilar soni oshgan bo‘lsa-da, soxta xabarlariga ishonuvchanlik yuqori (Ucell 2023 tadqiqotiga ko‘ra, har 3 foydalanuvchidan 2 tasi fakti tekshirmasdan ulashadi).

- Onlayn bank xizmatlaridan foydalanuvchilarning yarmi o‘z shaxsiy ma’lumotlarini begonalarga uzatganlik holati qayd etilgan.

- Ota-onalarning aksariyati bolalarning internetdan foydalanishini nazorat qilmaydi.

Shu sababli, raqamli savodxonlik O‘zbekistonda faqat IT sohasi uchun emas, balki milliy xavfsizlik, iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy barqarorlik uchun muhim omilga aylanmoqda.

Raqamli savodxonlikni rivojlantirish yo‘llari

1. Ta’lim tizimini yangilash

- Maktab dasturiga raqamli etik, media savodxonlik, axborotni tahlil qilish bo‘yicha fanlar kiritilishi kerak.

- O‘qituvchilarning o‘zlari uchun muntazam raqamli malaka oshirish kurslari tashkil etilishi kerak.

2. Davlat va nodavlat kampaniyalar

- Ommaviy axborot vositalari orqali “axborotni tekshirish”, “onlayn xavfsizlik”, “soxta yangiliklarni aniqlash” kabi mavzularda ijtimoiy roliklar va treninglar.

3. Texnologik adolat

- Chekka hududlarda internet va raqamli qurilmalarga yetarli kirish imkoniyatini yaratish.
- Ayollar, nogironlar, keksalar kabi ijtimoiy guruhlar uchun maxsus raqamli ko'nikma dasturlarini yaratish.

4. Ijtimoiy tarmoqlarda raqamli madaniyatni targ'ib qilish

- Blogerlar, ta'sirchan shaxslar orqali raqamli savodxonlik mavzularini ommalashtirish.

Xulosa.

Raqamli savodxonlik — bu XXI asrning yangi savodxonligi. Bu ko'nikmasiz inson na o'z huquqlarini to'laqonli himoya qila oladi, na zamonaviy dunyodagi imkoniyatlardan foydalana oladi. U nafaqat texnologiyalardan foydalanishni, balki ulardan ongli, xavfsiz va mas'uliyatli foydalanishni anglatadi. O'zbekiston va butun dunyo uchun bu masala strategik ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois, raqamli savodxonlikni har bir inson uchun zarur hayotiy tayyorgarlik sifatida ko'rish va uni izchil rivojlantirish har birimizning vazifamizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Belshaw, D. (2014). The Essential Elements of Digital Literacies. CreateSpace Independent Publishing Platform.
2. Gilster, P. (1997). Digital Literacy. Wiley.
3. Martin, A., & Grudziecki, J. (2006). DigEuLit: Concepts and Tools for Digital Literacy Development. Innovation in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences, 5(4).
4. UNESCO (2018). A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2.

5. Ng, W. (2012). Can We Teach Digital Natives Digital Literacy?. Computers & Education, 59(3), 1065–1078.
6. FutureLearn (2020). Why Digital Literacy Is Essential for Learning and Life.
7. Buckingham, D. (2015). Defining Digital Literacy: What Do Young People Need to Know about Digital Media?. Nordic Journal of Digital Literacy, 10.
8. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori, PQ-4699 (2020-yil 28-aprel). “Raqamli savodxonlik darajasini oshirish dasturi”.